Comuna Felnac

drd. Paul Krizner

Stema Comunei Felnac

Descriere

Stema Comunei Felnac se compune dintr-un scut triunghiular, cu flancurile rotunjite, tăiat de un brâu undat de argint. În partea superioară, pe roșu, se află o cruce treflată înaltă, de aur, flancată de două spice de grâu, de aur, încrucișate în partea de jos în săritoare. În vârful scutului, pe albastru, se află un topor de argint, de luptă, cu disc, din epoca bronzului. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint, cu un turn crenelat.

Semnificațiile elementelor

Crucea reprezintă instituțiile de cult de pe teritoriul comunei.

Spicele de grâu simbolizează ocupația de bază a locuitorilor: agricultura, iar numărul lor indică numărul satelor componente ale comunei.

Brâul undat reprezintă râul Mureș.

Toporul face referire la descoperirile arheologice din zonă.

Coroana murală cu un turn crenelat semnifică rangul de *comună* al unității administrativ-teritoriale.

Denumiri

Felnac: *Fullak*, *Fellak*, *Fallak*, *Feellak*, *Felak*, *Fenlax*, *Felnak*, *Feollak*, *Follak*, *Follach*, *Fenlak*, *Funlok*, *Fonlak*, *Felnac* (practic, versiunea actuală a cognomenului), *Falnic*, *Felnac*.

Călugăreni: *Ujvinga, Vinga Nouă*.

Repere geografice

46°05′51″ N, 21°09′13″E; altitudine 109 m; suprafață: 51,2 km² (5.120 ha, din care 196 ha intravila și 4.924 ha extravilan).

Vecinătăți: Orașul Pecica la nord, Comuna Zădăreni la est, Comuna Vinga la sud, Comuna Secusigiu la vest.

Scurtă prezentare

În componența comunei mai este cuprinsă și localitatea *Călugăreni*.

Comuna Felnac este situată în partea de sud-vest a Județului Arad, la sud de râul Mureș, pe partea stângă a râului (în *Banat*), și este alcătuită din satele *Felnac* (reședință comunală), și *Călugăreni*.

Comuna nu este racordată la calea ferată, cele mai apropiate stații de tren fiind gara Aradul Nou – la 15 km, și gara Arad – la 20 km.

Cele două sate ale comunei sunt străbătute de drumul rutier județean DJ 682 limită Jud. Timiş – Birchiş – Virişmort – Ostrov – Bacău de Mijloc – Țela – Bata – Zăbălț – Dorgoş – Ususău – Lipova – Neudorf – Zăbrani – Aluniș – Frumușeni – Fântânele – Arad – Zădăreni – Bodrogu Nou – *Călugăreni* – *Felnac* – Sânpetru German -Munar – Secusigiu – Satu Mare – limită Jud. Timiș.

Satul Felnac este conectat cu Comuna Vinga prin drumul comunal DC 98 Felnac (ieșire din DJ 682) – Mailat – Vinga – inserție în DN 69.

Distanțe față de orașe: Arad – 18 km, Lipova – 50 km, Timișoara (Jud. Timiș) – 62 km, Szeged (Ungaria) – 102 km.

Istoric

Prima atestare documentară: *Felnac* în 1308, *Călugăreni* în anul 1828.

În localitatea *Felnac* şi în apropiere s-au descoperit un topor de bronz cu disc, un cuțit de bronz şi fragmente din şapte brățări de bronz cu capetele uşor subțiate, apreciate ca aparținând epocii bronzului (perioadă istorică încadrată între anii 2000-1150 î.H.), iar săpăturile efectuate la circa 1,5 km est de Felnac, în zona în care s-a construit în perioada comunistă complexul de porcine, au avut drept rezultat identificarea unui nivel de locuire ce aparține *Culturii Mureş*, specifice epocii bronzului mijlociu (1700/1650 – 1350/1150 î.H.). Săpăturile arheologice au dus la descoperirea unor locuințe de tip *bordei*, locuitorii antici ai Felnacului utilizând în gospodării gropi de provizii pentru iarnă.

O altă referire la localitate se face într-un document din 1330, când este reconfirmată intrarea Felnacului în sfera relațiilor de tip feudalo-vasale, locuitorii fiind cu certitudine țărani iobagi.

În Banatul secolului al XVI-lea începe colonizarea sârbilor. Masive colonizări cu sârbi au avut loc în Banat în perioadele 1514-526 şi 1538-1552, procesul populării Banatului cu sârbi culminând cu marea migrare a acestora în Banat și Ungaria din anul 1690, zonele acestea păstrându-și totuşi preponderența românească. La 1564 localitatea cuprindea doar

6 case, pentru ca un alt defter, cel din 15 martie 1582, să menţioneze 15 familii cu 1.105 oi, ceea ce dovedeşte o consistentă putere economică a felnăcanilor epocii. Perioada de stabilitate ia sfârşit în condiţiile în care pe scena istoriei se afirmă Mihai Viteazul (1593-1601), domnitor al Ţării Româneşti, cel care a unit din toamna lui 1599 până la sfârşitul verii anului 1600 Transilvania, Moldova şi Ţara Românească. Conform conscripţiei fiscale a lui Mercy din anul 1717, localitatea avea 42 de case. Oricum, la 1711 Felnacul a fost vizitat de peregrinul Vasile Sturze Moldoveanul, care se referă la prezenţa românească la Felnac.

Felnacul a fost condus până în prezent de cinci primari, fiecare amprentând prin prestaţie evoluţia localităţii. Primăria, ca instituţie post-revoluţionară, a fost implicată în procesul dificil de împărţire a terenurilor agricole, fapt realizat în cele din urmă fără probleme majore. Cert este că perioada de evoluţie lentă, de staţionare sau de degringoladă nu a fost un fenomen de durată. În 2004 a fost ales primar Nicolae Selegean, de departe cel mai activ şi mai abil primar postrevoluţionar.

Călugăreni

De-a lungul timpului satul a primit diverse denumiri de la populaţiile satelor învecinate, şi în documente fiind menţionat uneori ca atare: românii l-au numit *Dealu Vinghi* (sau, mai simplu, *Deal*), mai rar *Vinga Nouă* (denumire utilizată oficial în administraţie la un moment dat), şi abia mai apoi *Călugăreni*; germanii i-au spus *Neu Winga* sau *Winga an der Marosch* (practic denumiri cu aceaşi semnificaţie ca denumirea în română), iar maghiarii *Ujvinga* sau *Vinga Puszta*. În 1839 are loc un eveniment ce influenţează evoluţia habitatului în perimetrul localităţii: lucrările de rectificare a cursului Mureşului.

Ultima moară a funcţionat până în anii 1937-1938. Satul şi terenurile adiacente au aparţinut însă tradiţional localităţii Vinga şi etnicilor bulgari de aici, aduşi de Maria Tereza la 1741, care le va oferi şi o serie de privilegii. Din perspectiva istoriei orale felnăcane, bulgarii au colonizat în zonă câteva familii de români care au fost slugi – le-au păzit oile şi vitele.

Această aşezare întemeiată târziu avea 174 de locuitori în 1910. Memoria colectivă reţine că în perioada interbelică era în sat un loc de pripas, un han în care călătorii înnoptau şi plecau. Satul avea câteva case şi grajduri

ale vinganilor. Conform unei monografii aflate în posesia primăriei Vinga, cătunul Vinga Nouă, actualul sat Călugăreni, se desparte de localitatea Vinga în 1933, primind cu această ocazie şi 1.200 de jugăre de pământ, un jugăr fiind egal cu aproximativ jumătate de hectar.

Deşi populația şcolară s-a diminuat drastic, instituția de învățământ din Călugăreni și-a continuat existența şi după 1954, în aceeaşi clădire în care funcționează actualmente biserica. La inițiativa preotului Domocoş, în anul 1940 a fost ridicată în fața lăcașului de cult o troiță în memoria sătenilor căzuți pe câmpul de luptă în Primul Război Mondial.

În perioada de după 2004 s-a creat un cartier de locuințe, iar în 2008 s-au încheiat lucrările de racordare a localității la rețeaua de apă potabilă. Cert este că localitatea se află sub semnul extinderii teritoriale. Dacă evoluția în acest sens se va face şi înspre vest, în viitor satul va fi legat *la propriu* de Felnac. Studiind satul din perspectiva evoluției demografice, se constată o creştere semnificativă a populației între 1956 şi 1966, în condițiile în care ne raportăm la numărul total al locuitorilor. Astfel, la 1956 au fost consemnați 156 locuitori, iar la 1966 erau 186, 184 fiind români, 1 german şi 1 maghiar.

Cifrele recenziale din 1992 reflectă o nouă creştere semnificativă a populației satului, care era la acea dată de 244 de locuitori. Practic, numărul sătenilor creşte cu 58 în 26 de ani. Dintre aceşti 244 de localnici, 238 s-au declarat români, 5 ţigani şi 1 german, 240 fiind ortodocşi, 3 baptişti, 1 penticostal. Un deceniu mai târziu, la următorul recensământ, nu se constată mutații spectaculoase la nivelul structurii etnicoo-religioase ale populației. În 2002 în sat au fost recenzate 239 de persoane, dintre care 236 români și 3 maghiari, 236 fiind ortodocşi, 2 romano-catolici şi 1 greco-catolic. Practic, numărul locuitorilor a scăzut cu cinci persoane (diminuare nesemnificativă), dar dispar neoprotestanții şi se consemnează prezența a 3 catolici.

Evoluție demografică

1717 – 42 de case; 1786 – 278 de familii; 1828 – 440 de locuitori; 1851 – 2.600; 1869 – 2.816; 1880 – 3.304.

La *Felnac* statisticile consemnează la rubrica *emigranți* 16 persoane în 1900 și 113 în 1910. Fenomenul migrației afectează și localitățile vecine.

Astfel, la Sânpetru statisticile menționează 10 emigranți în 1900 și 320 în 1910, la Secusigiu 2 în 1900 și 145 în 1910, iar la Munar 2 în 1900 și 25 în 1910.

Revenind la Felnac, se pare că fenomenul migrației de la sfârşit de secol al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea se regăseşte şi în evoluția demografică a localității. Astfel, dacă în Felnac erau 3.009 locuitori la 1890 și 2.969 în 1900, în 1910 sunt consemnaţi 3.095 de locuitori (după alte statistici 3.093). Rezultă o creştere de 126 (sau 124!) de indivizi în 10 ani, creştere rezultată cu siguranță, pe lângă sporul natural ridicat, şi din reîntoarcerea la vatră a celor plecați. Cu certitudine, din 1869 până în 1910 numărul felnăcanilor crește cu 277, Felnacul atingând apogeul numeric în acea perioadă.

Din punct de vedere al situației etnice a Felnacului anului 1880, conform statisticilor, în sat trăiau 1.837 de români, 866 de sârbi, 88 de slovaci, 72 de germani, 20 de maghiari și 121 de persoane cu apartenență etnică nedeclarată. Statistica în cauză nu acoperă întreaga structură etnică din Felnac. Un calcul simplu demonstrează că există o diferență clară între numărul oficial de săteni din acel an din localitate, 3.004, și numărul menționat de statistici, 2.805, rezultând o diferență de 199 de cetățeni. Lipsesc însă rubricile dedicate *romilor* și *evreilor*, la rubrica *alții* nefiind trecută nici o persoană. Spre deosebire de statistica din 1880, în cadrul celei din 1910 cifrele corespund. Astfel, la un total de 3.095 de săteni, 1974 erau români, 870 sârbi, 95 slovaci, 74 maghiari, 57 germani, 25 de persoane fiind trecute la rubrica *alții*. Cifrele demonstrează că numărul românilor a crescut în sat cu 137, al sârbilor cu doar 4, al slovacilor cu 7, al maghiarilor cu 54, iar al germanilor a scăzut cu 1.

Biserica

Biserica Ortodoxă

Prima atestare documentară cunoscută datează din anul 1177, într-o diplomă dată de regele Bela al III-lea, în care Mănăstirea Hodoș-Bodrog este menționată ca având proprietăți, recunoscute ca atare de regalitatea maghiară, fiind nominalizați şi vecinii pe care-i avea atunci, dar vechimea

ei este cu mult mai mare, deoarece în Mănăstirea Hodoşului au locuit pe vremea ducelui Ahtum, la începutul secolului al XI-lea, călugări greci de rit răsăritean.

Acordarea privilegiilor ilirice sârbilor de către Leopold I în 1690, ceea ce a determinat încorporarea românilor în mitropolia sârbă, a avut drept consecinţă pe plan local folosirea în comun a parohiei ortodoxe din Felnac. Felnacul, care la 1717 avea 42 de case, avea propriul lăcaş de cult. Lăcaşul de cult, care purta hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, era la 1758 o construcţie din cărămidă, cu 2 uşi, 4 ferestre şi cupolă de scândură, acoperită cu şindrilă.

Se pare că pe locul fostei biserici este construit actualmente un monument, în apropiere de minicartierul *Vale* sau *Valea lu' ţigani*. Într-o descriere detaliată reţinem că biserica avea piatră albită, două uşi, acoperită cu şindrilă, turn de lemn cu clopot, cu pridvor şi cimitir, podită cu piatră. Lângă altar, masa era din piatră arsă. Sus era răstignirea şi erau patru icoane pentru pristol. În naos erau şase icoane diferite. La biserică slujeau doi preoţi, cum rezultă din cărţile ce s-au păstrat, ceea ce arată că a fost comună pentru români şi sârbi. Din descriere rezultă că biserica se încadra în tiparul de construcţie bănăţean al bisericilor din epocă. Pe fondul creşterii numărului de locuitori şi, probabil, al dezvoltării economice, între 1804-1806 a fost înălţată o nouă biserică, din piatră, mult mai trainică şi mai spaţioasă, ce a păstrat hramul vechii biserici.

Biserica a fost folosită în comun de români şi sârbi până la sfârşitul secolului al XIX-lea, când, pe fondul accentuării sentimentului apartenenţei etnice, s-a divizat pe criterii naţionale. Astfel, în 1897, în urma unui proces juridic, autorităţile maghiare au decis ca biserica să rămână românilor, iar aceştia, mai numeroşi şi, implicit, mai potenţi financiar, să-i despăgubească pe sârbi cu 30.000 de coroane. Compensaţiile plătite de români, eşalonate în rate timp trei ani, au fost, se pare, suficient de consistente cât să permită sârbilor finalizarea înălţării unui locaş de cult în anul 1900.

Ulterior, în perioada în care ortodocşii au fost deserviţi de aceeaşi biserică, sunt amintiţi de documente o serie de preoţi şi diaconi. Astfel, la 1758 activau în biserica din Felnac preoţii Petru Popovici, hirotonit la 9 martie 1749, şi Blagoie Dimitrievici, hirotonit la 6 decembrie 1748. Un alt document, din 1776, face referire la doi preoţi care activau în parohia Felnac: Petru Popovici, hirotonit la 15 februarie 1746, care împărţea parohia cu

Petru Gruin, hirotonit la 20 aprilie 1762. Din anul 1787 în Cronica Parohiei Ortodoxe Române din Felnac sunt menționați o serie de preoți și diaconi care au activat în sat în diferite intervale de timp.

Îna 1930, din 2.895 de locuitori, 2.802 erau ortodocşi; în 1992 erau 2.258 din 2.496, iar în 2002 s-au declarat ortodocși 2.344 de locuitori din 2.620. Numărul total de credincioși ortodocşi include şi țiganii.

După schisma locală din 1897, biserica din piatră, ridicată între anii 1804 şi 1806, a rămas până în prezent românilor felnăcani.

Biserica Ortodoxă sârbă

Construirea actualei biserici sârbe a început în 1896, pentru a fi dată în folosință în anul 1901. Hramul lăcaşului de cult este *Sfânta Maria*. Deşi clădirea în sine este una impresionantă, ciudat este că interiorul nu a fost niciodată pictat iconoclastic, fiind zugrăvită în 1922. Biserica este din piatră adusă în exclusivitate de la Chichinda (sau Kikinda, actualmente localitate în Serbia), prin efortul şi bunăvoința sârbilor localnici care au pus la dispoziția constructorilor cai, căruțe şi propriile persoane: „*Bătrânii noştri aşa sau socotit şi împărțit, ca fiecare să facă ceva pentru biserică*".

În privința lăcașului de cult, proiectat de Momcilo Tapavița, acesta are trei turnuri, cel din mijloc atingând înălțimea maximă de 20,8 metri.

Biserica are istoria sa în ceea ce priveşte iconostasul, deoarece a avut două. Ambele au fost lucrate la Novi Sad. Primul iconostas a fost sculptat de localnicul Iepta Mitrici, al cărui frate, Arsenie Mitrici, a pictat icoanele Sfinților Sava şi Ioan, actualmente aflate în patrimoniul bisericii ortodoxe sârbe din Felnac. Tot Arsenie Mitrici a pictat și cele 10 icoane prăznicare pe care le avea iconostasul. Cel de-al doilea iconostas a fost lucrat în 1931de meşterul Iukovici, care a confecționat şi stranele. Icoanele reliefate pe iconostas sunt dedicate Mântuitorului, Născătoarei, praznicelor importante, Sfinților Apostoli. În iunie 1935 turnul central a fost doborât de un vânt puternic. Potența financiară a comunității și contextul nu le-au permis sârbilor refacerea turnului decât după 43 de ani. Activitatea religioasă a avut însă continuitate. Refacerea turnului s-a realizat abia în anul 1978. Biserica a beneficiat de reparațiile de rigoare în 1984 şi 1986, pentru ca acoperişul să fie renovat complet în 1994.

Biserica Penticostală

La Felnac, pionierii penticostalismului și-au afirmat credința în anii 1920, prima biserică datând din 1927. Presbiterul şi mentorul credincioșilor noului cult local a fost un etnic rom pe nume *Ioan Cicoş*, zis *Grosu*. În casa acestuia se țineau adunările în perioada interbelică. Conform surselor orale, la finele anilor 1930 numărul lor era de câteva zeci de persoane, deşi la recensământul din 1930 nu a fost recenzat nici un penticostal, absență din recenzii datorată faptului că penticostalii epocii nu existau pentru statul român.

Au fost înregistrați oficial 153 de penticostali în 1992 şi 183 în 2002, ei devenind cea mai importantă minoritate religioasă locală. Actualmente se construieşte o nouă biserică penticostală în partea centrală a Felnacului, iar o altă biserică penticostală a fost ridicată în *Vale*.

Credincioșii creștini baptiști din Comuna Felnac sunt în număr de câteva zeci.

Învățământul

La 6 februarie 1773 a fost numit director regional al şcolilor ortodoxe din Banat Teodor Iancovici. În 1774 acesta a alcătuit o conscripție a şcolilor din subordine, arătând măsurile ce s-au luat pentru o mai bună funcționare a învățământului rural. Din conscripția lui Iancovici aflăm că printre cei 37 de învățători angajați, unu era în Felnac: *Petru Marcovici*, angajat ca învățător la 1 februarie 1774, cu un salariu de 25 de florini și bunuri în natură. La acea dată şcoala nu avea un local propriu, aşa că funcționa în casa dascălului, de unde putem deduce că acesta *era* sau *devenise* fiu al satului.

În anul şcolar 1811-1812, la Felnac cursurile de învățământ au fost frecventate de 80 de copii. În anul școlar 1815-1816 au învățat 100 de elevi. Între 1819-1821 învățător a fost Matei Mitrici, un cadru didactic a cărui competență a fost remarcată şi apreciată pozitiv de directorul şcolar regional de la Timişoara, Luca Kengelat. În anul școlar 1823-1824 au frecventat şcoala 60 de copii din cei 93 recenzați. Între 1832-1833 în şcoală au învățat 73 de elevi, iar în 1833-1834 numărul acestora creşte la 99. Este

consemnat că în 25 noiembrie 1835 învățătorul local nu a trimis raport de activitate care să includă numărul de elevi, frecvența acestora la şcoală şi limba de predare în şcoală.

În perioada 1842-1843 era învăţător în sat Atanasie Farcaş, cu 82 de elevi. Doi ani mai târziu au fost şcolarizaţi 54 de copii, însă se constată un fenomen negativ, deoarece 133 de copii nu au urmat cursurile şcolii, abandonul şcolar fiind extrem de ridicat. La 1880, conform statisticilor efectuate de autoritățile austro-ungare ale vremii, în localitate știau să scrie și să citească doar 13,4% dintre săteni, adică 404 din 3.004.

La început de secol al XX-lea, respectiv în 1910, procentul și numărul știutorilor de carte din Felnac crește semnificativ, astfel că 38,3% din totalul populației satului știa să scrie și să citească, respectiv 1.184 din 3.093.

Învățământul preşcolar şi primar a fost organizat definitiv prin legea din 24 iulie 1924, potrivit căreia înființarea, sprijinirea şi supravegherea învățământului primar reveneau statului, prin ministerul de resort, care alcătuia programele şi regulamentele şcolare. Copiii între 5 și 7 ani trebuia să fie cuprinşi în „grădini de copii", iar copiii între 7 și 17 ani să frecventeze şcoala primară obligatorie de 4 ani (dar se puteau urma gratuit cursurile a şapte clase). În grădinița actuală își desfăşurau activitatea elevii din clasele primare româneşti şi sârbeşti, iar în actuala Şcoală Generală cu clasele I-IV elevii de gimnaziu.

Dezvoltarea satului şi creşterea populației şcolare a impus construirea unei unități şcolare moderne. Practic, la finele anilor 1960 autoritățile din Felnac au elaborat un proiect pentru construirea unei şcoli – actuala şcoală generală cu clasele I-VIII. Locul ales a fost terenul pe care era amplasată în acea perioadă grădinița. Astfel, din perioada 1969-1970 datează o serie de memorii justificative emise de Sfatul Popular cu privire la demolarea vechii clădiri în care funcționa la acea vreme grădinița, pentru a se construi o şcoală modernă. Noua clădire a deservit decenii la rând generații numeroase de fii ai satului. La sfârşitul anilor 1990 şcoala (mai precis *şcolile*), se aflau înt-o oarecare stare de degradare, fiind evidentă necesitatea unor lucrări de reabilitare consistente. Ca urmare, în perioada 2006-2009 şcoala mare a beneficiat de reparații capitale. Tot în această perioadă au beneficiat de lucrări ample de modernizare şi grădinița sau şcoala generală cu clasele I-IV.

Personalități

Mihai Avramescu (1914-1981), a fost ziarist și publicist; a realizat în anii ’70 ai secolului al XX0-lea primul film documentar-artistic despre românii din Voivodina (fosta Iugoslavia, Serbia de azi).

Adrian Despot (n. 21.03.1976, Felnac), este absolvent al secției de pedagogie a Universității Naționale de Muzică din București și absolvent al School of Audio Engineering din Köln; este compozitor, producător muzical, solist vocal și chitarist al formației de muzică rock Vița de Vie; este membru într-una dintre comisiile de specialitate ale Centrului Român pentru Administrarea Drepturilor Artiștilor Interpreți (CREDIDAM).

Economie

Din perspectivă ocupațională, modul de viață al felnăcanului secolelor XVII-XIX şi chiar început de secol XX nu s-a schimbat prea mult. Viața țăranului felnăcan era subordonată până în cele mai mici amănunte activităților economice pe care le presta, adică agricultura şi creşterea animalelor. Proprietatea asupra terenurilor agricole determina şi statutul social al localnicului.

Un alt element important în economia locală îl constituia creşterea animalelor. Cel puțin până la finele secolului al XIX-lea, felnăcanii au fost mari crescători de ovine. Turmele de oi le confereau prosperitate şi forță economică. Caii şi vacile acopereau necesarul propriu, dar oaia a fost elementul-cheie în propăşirea economică a țăranului felnăcan. Cu blana, lâna, carnea şi produsele din lapte ale cestora se făcea comerț.

Conform statisticilor oficiale, în Felnacul anului 1910 populația pasivă era de 1.928 de indivizi, iar populația activă era de 1.167. Dintre acești 1.167 de săteni activi, 1.051 munceau în agricultură, 1 era trecut la rubrica *alte ocupații agricole*, 55 activau în industrie, 9 în comerț/credit, 6 în transport, 11 în serviciile publice, 2 în armată, 14 erau servitori și 18 aveau alte ocupații, în condițiile în care la rubricile *mineri* sau *zilieri* nu au fost trecute nici o persoană.

În 1910 funcționau în Felnac 46 de ateliere și unități industriale, dintre acestea 32 fiind fără nici un angajat, în speță afaceri individuale, eventual

de familie, 13 unități de producție având un angajat sau doi, iar un atelier/unitate de producție între 3 și 5 angajați. Conform statisticilor, în sat își desfășurau activitatea 13 covaci (fierari), 4 mașiniști, 7 croitori, 3 pantofari, 1 morar, 7 măcelari, 1 dulgher și 6 cofetari, nefiind trecute nici o persoană la rubricile *tâmplar*, *tăbăcar* și *zidar*.

Înainte de reforma agrară din 1945, localitatea Felnac cuprindea 280 de familii de țărani săraci care dispuneau de maximum 4 hectare de pământ (un total de 287 ha), 477 de familii de țărani mijlocași cu posesiuni între 4 și 10 ha (cu un total de 2.563 ha), și 89 de familii de chiaburi cu peste 10 ha fiecare dintre ele (cu un total de 1.820 ha). La reforma agrară din 1945, doar familiile sărace au primit în posesie mici loturi de teren, fără ca vreun proprietar dintre cei mijlocași sau chiaburi să fie expropriat.

În anul 1952 a fost înființată Gospodăria Agricolă Colectivă (GAC) Felnac, transformată ulterior în CAP și desființată după 1989.

Folclor, tradiții, obiceiuri

Se pare că îndelunga conviețuire interetnică în Felnac a șters deosebirile inițiale la îmbrăcăminte dintre diferitele naționalități, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea existând puține deosebiri vestimentare între români şi sârbi. Există totuși unele diferențe, pe care le vom evidenția.

În ceea ce priveşte încălțămintea, felnăcanii purtau opinci din piele de bou, pe talpa cărora iarna puneau paie sau fân. Diferența dintre sârbi şi români o făcea faptul că în vârful încălțărilor primilor exista *gurguiul* proeminent, ridicat în sus, de circa 5-6 cm.

Hainele sătenilor erau confecționate manual, din pânză țesută în casă, la *război*. Vestimentația era din in, cânepă sau lână, în funcție de anotimp. Vara bărbații purtau *izmene*, cămașă, pălărie de paie și opinci.

Copiii, indiferent de sex, îmbrăcau doar o cămaşă lungă până peste genunchi, variabilă ca grosime în funcție de anotimp, iar vara umblau desculți.

Româncele și sârboaicele purtau tipuri de haine întrucâtva diferite unele de altele.

Jocul, ca fenomen artistic, reprezintă forma cea mai vie a creației populare, traversând istoria și păstrându-se într-o formă pură, alături de

colinde, doine, balade, ghicitori etc., şi la Felnac. Hora era importantă în virtutea faptului că tinerii se puteau cunoaşte mai bine într-o comunitate tradiționalistă conservatoare prin definiție, care nu le permitea o socializare băiat-fată mai strânsă. Fiind în context în primul rând o anticameră a căsătoriei şi abia apoi un mijloc de distracție, evenimentul era supravegheat de întreaga comunitate.

La joc, fetele şi feciorii se găteau în straie de sărbătoare, ceea ce denotă importanța evenimentului. Tinerele purtau la gât salbe din galbeni mari sau mici, în număr variabil, în funcție de forța economică a familiei din care provenea.

Până la sfârşitul secolului al XIX-lea sătenii participau la o horă comună a satului, supervizată de preot. Mai târziu, jocul românesc se va desfăşura cu precădere la Căminul Cultural. Până după Al Doilea Război Mondial sârbii și-au ținut sărbătorile și petrecerile la casa unui sătean.

Botezul

Era interzis să se răstească cineva la gravidă sau să o sperie, pentru a nu afecta integritatea fătului. Din același motiv gravida *nu trebuia să se mire* pe animale sau oameni cu handicap. La pruncul nou născut se mergea cu daruri, obligație care îi revenea oricărui apropiat al familiei. În sat era o moaşă care asista naşterile şi care, după naşterea unui copil, venea timp de 15-20 de zile, în fiecare seară, la scăldatul acestuia, pentru protejarea pruncului de forțele oculte, blesteme etc. Pentru alungarea spiritelor rele şi pentru noroc sau sănătate, micuțului îi descântau bătrânele satului. Copilul nu era niciodată lăsat singur în cameră până la botez.

Deochiul era considerat marele inamic al sugarului, şi de aceea familia era foarte atentă cu cei care intrau în camera copilului. Pentru a nu fi deochiat, micuțului i se lega o pânză roşie la mână sau picior. Dacă copilul era deocheat, i se făceau descântece după o practică tradițională în care erau utilizați cărbuni aprinşi. La vremea botezului, după şase săptămâni, nou-născutul era dus la biserică de moaşă, care îl dădea naşei. Botezul se făcea duminica, după o rânduială şi cu un ceremonial care se practică şi azi. Petrecerile de după ritualul încreștinării se rezumau la o masă pe care părinții o făceau în familie, alături de naşi.

Nunta

La Felnac se încheiau în general alianțe matrimoniale între tineri din familii cu statut social asemănător, lesne de înțeles în condițiile în care părinții erau cei care alegeau soțul sau soția propriei odrasle, indiferent de sentimentele tinerilor. *Pețitul* sau *tocmeala* era un act premeditat, în care se respectau anumite etape de parcurs. Ca urmare, la casa viitoarei mirese, grupul de pețitori cuprindea viitorul mire, părinții acestuia, un prieten al mirelui și o prietenă a miresei. Cei patru tineri rămâneau împreună cât timp părinții negociau zestrea. După ce s-a făcut înțelegerea urma chemarea nuntașilor. Chemătorii erau doar feciori călare, conduşi de un *givăr*, personaj cu atribuții speciale, frate sau văr primar cu mirele, care mergea în fruntea grupului.

Nunta se făcea duminica. Nuntașii formau de dimineață două grupuri. Alaiul mirelui mergea după naşi însoțit de muzică. La casa naşilor se servea băutură şi se încingea un joc, iar apoi mergeau la mire, şi de acolo la casa miresei, de unde se pleca la biserică pentru cununia religioasă. După slujba cununiei urma masa tradițională și petrecerea. Meniul cuprindea supă din carne de vită, fără porc sau pui, şi carne de vită cu sos de roşii.

Printre obiceiurile tradiționale practicate la petrecerea de nuntă amintim încercarea de substituire a miresei cu o imitație hilară, jocul miresei – în care naşul ținea o farfurie în care cel ce juca mireasa punea bani în contul dansului, precum şi tradiția de a se fura opinca miresei (mai apoi pantoful), pe care îl plătea *givărul* (el fiind răspunzător de mireasă până la încheierea petrecerii), furatul miresei (care se înapoia mirelui contra unei sume de bani). Ca urmare, *givărul* nu se dezlipea de mireasă până la sfârşitul nunții, furatul miresei presupunând multă fantezie și ingeniozitate. Nunta se sfârşea dimineața, când mirii și cei rămaşi duceau naşii acasă – un semn de respect față de *părinții spirituali*, foarte importanți în comunitatea tradițională rurală. Alaiul oprea la fiecare colț de stradă, iar tinerii şi naşii trebuiau să joace. Se mai încingea un joc şi la naşi la poartă, apoi mirii erau duşi acasă tot cu alai şi cu muzică, dar fără oprire.

Înmormântarea

Ceremonia funerară se încadrează la Felnac în tiparul bănățean și în cel românesc, astfel că derularea înmormântării, în toată complexitatea ei,

depindea de ora decesului. Practic, era necesară combinarea unei nopți de priveghi cu trasul clopotelor de trei ori pe zi între răsăritul şi apusul soarelui, de obicei la orele opt, douăsprezece şi trei sau patru după amiază, dar dacă murea la amiază era îngropat a doua zi. Nu era îngropat a doua zi dacă murea seara sau noaptea, pentru că trebuia să tragă clopotele după mort. Ritualurile aveau menirea de a elimina posibilitatea reîntoarcerii defunctului printre cei vii sub formă de strigoi. Astfel, în seara anterioară îngropării, mortul era *înfierat* cu un ac ce se înfigea şi lăsa în lobul urechii, procedeu efectuat doar de femei. De asemenea, ca să nu se mai întoarcă, defunctului i se punea nisip în buzunare. În buzunarul de la piept defunctul avea neapărat bani, iar rudele aruncau bani şi în groapă, gest simbol al valorii individuale, respectiv al aprecierii din partea celor din jur. Un alt obicei interesant era *petrecutul pe sub mână*: se punea într-o batistă grâu sau cucuruz şi se rotea pe sub mâna mortului, ca să nu ducă cu el în groapă norocul animalelor. În coşciug se puneau diferite obiecte personale, cum ar fi briceagul, obiectele de bărbierit sau pipa în cazul bărbaților, respectiv obiecte casnice tipice activităților feminine în cazul femeilor. Semnificația obiceiului constă în frica celor rămaşi de o posibilă întoarcere a mortului după obiectele dragi. Dacă era şchiop, i se punea cu el bâta. Fetele necăsătorite erau înhumate în haine albe, simbol al purității, iar femeile nu se înmormântau fără cercei, semn al feminității răposatelor. Pe ochii răposatului erau aşezate două monede ca să stea închişi, iar oglinzile din casă se acopereau cu prosoape. Mortul era spălat de oameni de aceeaşi vârstă cu el, prieteni şi vecini de acelaşi sex. Când murea, i se punea în mână o lumânare mică sub palmele încrucişate la piept.

Un rol important în desfăşurarea procesului funerar îl aveau bocitoarele, apropiate ale decedatului, care boceau ritmat, în versuri.

Coşciugul era din lemn, vopsit negru şi inscripționat cu *lunar*. În interior era pânză țesută manual, iar dedesubt rumeguş. Anterior punerii cadavrului în sicriu, coşciugul era tămâiat. La picioarele defunctului, în sicriu, erau puse ştergare, mărămi şi batiste pentru cei care duceau litiile, sfeşnicele, ripitele şi targa. Carul mortuar a fost preluat ca parte componentă a ritului de înmormântare în anii 1970, după modelul altor sate învecinate. După ceremonia funerară se organiza pomana mortului i o masă ritualică înainte de care fiecare se spăla pe mâini obligatoriu, pentru purificare.

Sport

La Felnac sportul se confundă cu fotbalul. Echipă de fotbal exista în localitate în perioada interbelică. Conform surselor orale intervievate, s-ar părea că pionieratul fotbalistic la Felnac este legat de doi frați, Dimitrie și Nicolae Olteanu, care au organizat în sat o echipă în anii 1920. Echipa a activat încontinuu în campionatul județean.

Turism şi agroturism

Potențialul turistic al localității constă în baza de agrement cu pescărie – investiție privată.

Muzeul satului

În ultimii ani s-a încercat, şi în mare măsură s-a reuşit, reînvierea vechilor activități culturale locale abandonate total după revoluție şi chiar mai devreme, în acest sens remarcându-se Marinela Mihailovici, directoarea Căminului Cultural. Pe 27 aprilie 2008 a fost înființat muzeul satului, în condițiile în care exista o tradiție în acest sens: în perioada interbelică preotul Sebeşan a fondat o Casă Națională în Felnac.

Tot în direcția prezervării culturii populare, la inițiativa primăriei s-a înființat o formație de dansuri populare specifice zonei, compusă din 12 perechi de dansatori. Instructorul formației este Ştefan Muntenaş, referent cultural la Casa de Cultură a Sindicatelor din Municipiul Arad.

Bibliografie

Ghinea, Dan, *Enciclopedia geografică a României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000.

Recensământul general al populației României, 1939, vol. II, p. 757.

Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate şcolară românească în părțile Aradului 1721-1821*, Arad, 1974.

Munteanu, Ioan, *Banatul istoric 1867-1918. Școala. Educația*, vol. III, Timișoara, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2006.

Sala, Gabriel, *Colectivizarea în localitatea Felnac*, în Ziridava, nr. XXIII, Arad, 2002.

Sala, Gabriel, *Felnacul și felnăcanii în istoria românilor*, Târgu-Mureş, 2014.